

Изази Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годину ф. 6, за по године ф. 3, за четврт године ф. 1 и 50 новчића.
За АУСТРО-УГАРСКУ за годину ф. 6, за по год. ф. 3, за четврт године ф. 1 и 50 новчића.
За СРБИЈУ за годину ф. 7 за друге земље ф. 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

Претплата шаље се у плаћеним писмима непосредно администрацији «Глас Црногорца» на Цетиње, а може се и картом упутницом на пошту у Котор. Доплати шаљу се уредништву. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од реда 5 новч. За огласе веће и на дуже вријеме мање.

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Позив на предплату.

Свршетком Марта излази претплата за први четврт. Зато уљудно позивљемо наше претплатнике, да своју претплату изволе што прије обновити. Лист ће се само двапут на вјересију послати, а ако дотлен nebude обновљена претплата, обуставиће се пошљање без обзира коме било. Како су сви изгледи, да ће се велико народње дјело на овој страни наскоро наставити, то ће и наш лист у том погледу најинтересантнији остати, јер ће бити јединим и највјерним огледалом тих судбоносних догађаја.

Од кад је преустројена администрација и експедиција листа, престале су и рекламације, које су прво биле на жалост врло честе. Но при свем том добијамо какав тужбе ради нередовитог примања, особито из неких крајева Далмације, камо се лист најредовитије одашиље, чему ће свакојак бити крива до неких поштанских уреда, проти којима ћемо, ако се тај неред понови, потражити законита лијека. Догодило се, да нам је један пошт. уред у Далмацији повратио лист без да је и записао за познатог адресата. Врло је једноставан начин, за ту незаконитост одстранити, те ћемо се с њиме и послужити да дотичнога поштарског душманина «влашког» листа научимо памети.

Претплата је:

За Црну Гору и Аустрију:

За II. четврт . . . 1 ф. 50. новч.

« II. и III. четвр. . . 3 ф. —

« II., III. и IV. четв. 4 ф. 50 новч.

За Србију:

За II. четврт . . . 1 ф. 75 новч.

« II. и III. четвр. 3 ф. 50 »

« II., III. и IV. четв. 5 ф. 25 «

Претплата шаље се администрацији а рекламације уредништву листа.

ЦЕТИЊЕ, 1. Априла.

На велики четвртак предан је порти протокол, кога су заступници гарантних сила на цвјетну неђељу у Лондону потписали. Да се усвојење протокола препоручи порти што озбиљније, упутила је енглеска влада у Цариград свога ванредног одасланика, Лајарда, познатог туркофила, одкуд се закључује, да Енглеској није шале са протоколом, јер њој мора до тога стајати, хоће ли Русија на порту заратити или не. Да ову евентуалност отклони, послала је и изабрала баш ону личност, која је Турцима толико обљубљена, да их лакше склони на попуштање и да им јогулук ублажи. Сва љубав, коју Енглеска овога пута може учинити своме штићенику и економном вазалу, састоји у томе, да отклони руску и тервенцију у Турској. Хоће ли успјети, тешко је погодити. Турци су у свом отпору према Јевропи далеко загазили, него да би се могли повра-

тити а да се пред фанатизованим Мухамеданцима и још више у очима хришћанских робова, — а то је баш оно, што ју највише боли, — небламира и непонизи. Усвојити протокол, значи за Турке, које влада већ двије године фанатизмом разјарује, положити оружје пред својим робовима, и пред усталом ешкјем, коју толико мрзе и презиру. Примити протокол значи даље за Турску, акцептовати туђе мишљење у своје унутрашње послове и одрећи се своје државне самосталности, чему је свему природни посљедак пропаст турскога папшовања и аговања а коначно, ослобођење балканских Хришћана. Хоће ли дакле турска влада подврћи се неумољивој нужди и мирно усвојити јевропске предлоге, које је већ једанпут јогунасто и с поругом одбила, или ће одвојети, да је на то присили ратна победа надмоћнија противника, није лако погодити. По досадањем држању Турака, би рекао, да су ово друго одабрали. Но једно и друго аподиктично тврдити баш данас, кад се то питање у Цариграду ријешава, било би пресмјело. Међутим, да ће бити једно од тога двога, то је макар извесно, а ми, хвала мудрости мужева, који нашом судбином равнају, немамо ни у једном ни у другом случају зебети. Примили порта протокол, биће мир, и наше досадање жртве, које су принешене на жртвеник ослобођења, биће награђене; а одбије ли она протокол биће рат, који ће опет потражити жртвава, ако и мање него досад, за које је Црногорца тако одушевљено спреман, да ће их, ако Бог да, извесни успјеси још боље наградити.

Свакојак пак чистија је ситуација за нас данас него што бијаше лани у ово доба године, нити се бојимо, да подлазимо онако у маглу. Ратна циљ нам је, прије свега, не само одређења него и успјех с тијем извесни, што се обвезала и Јевропа својом поштеном ријечју, да ће нам помоћи до постигнућа наше ратне циљеви.

Сам аутентични протокол, незнамо за данас какав је у детаљу, но кад смо досад тврдили, да он ресумира закључке прелиминарне конференције у Цариграду, које смо већ једанпут читаоцима саопштили, — нијесмо се преварили. Од одлучна је интереса за нас питање, је ли лондонски протокол говори о закључцима прелиминарне или конференције под предједништвом Турске; јер у погледу наших тражбина велика је разлика, између првих и других. «Норд. алг. цајт.», Бисмарков орган тврди, да је од прилике ово редакција и садржај протокола:

а) Спецификација реформа и административних уредаба за Босну, Херцеговину и Бугарску, као што их је прелиминарна конференција потребитима нашла, и од којих је већ и сама Порта некоје усвојила и за изведење спремила, а неке одбила.

б) Одлука, да је у случају, ако Порта неусвоји у протоколу наведене реформе, или их у случају усвојења за неко вријеме неизведе, властима слободно, да проти Порти поступају ексекутивно.

Сам протокол несадржи никакву поближе одређена рока, који би се порти дао за изведење тражених уредаба. Исто се тако неопредјељују мјере, које би се евентуално имале употребити проти Турској.

Додатак протоколу, који у ствари сачињава посебан уговор и који су са искључењем порте потписале све велес-

ле, одређује, да ће се, евентуално, прво него би се проти порти ексекутива (изврша) предузела повести савјетовање међу кабинетима, о начину саме ексекутиве. Но при свем томе неће с тијем бити ни једна велесила везана и свака од њих моћи ће самостално поступати, без да би томе друге силе имале што приговорити.

Ето дакле, то је оно, што је цар Александар јесенас у Крмљу напоменуо и зачим досад ишаху сви напори руске дипломатије, који су толико сјајно успјели, да је сва Јевропа одобрила цареве одлуке, којима је навјестио, да ако с њим проти Турској неће Јевропа, да ће он «самостално поступати». Тријумф руске дипломатије илуструје овај дословни цитат царевије ријечи у протоколу, које је туркофилска штампа као подсмјех и фијаско руске политикеб—7 мјесеца заједљиво истицала.

У комбинацијама мора се човек вавјек за ону претпоставку одлучивати, коју предусловљава већина и пратежност околности, и по нашег мишљења сва је прилика, да ће порта забацити и овај протокол, који у ствари и није друго ништа него ресиме њоме већ одбачених конференцијских закључака. Данас је протокол предложен турској комори, и ако га забади, као што је највише изглед, то ће наши одасланици тај час из Цариграда кренути, и непријатељства могу на нашој страни већ сјутра одпочети, пошто је примирје поћас у по ноћ изашло. С наше стране спремно је за то све као напет пушка, па — што Бог да и срећа јуначка.

Бисмарков допуст.

Глас о Бисмаркову одуству пуче као кумбара на политичкој позорници и успјехи спокојне гледаоче. Бисмарк, најчувенији суверени државник, и по својем успјесима најверетнији и најпрослављенији дипломата данашњег дана, творац силна царства, од кога је свијет као од оракула изгледао ријеч, да јој се обрадује или од ње застрепи; тај немачки Херакле, одлази са политичког видика и склања се у тајанствену варзину самоћу, да се можда, опет из ње укаже као сунце из тамне ноћи те да се свијету прикаже у још већем и неочекиваном сјају своме. Није дакле чудо, што је вијест о његовом одуству произвела толико узбуђење у свијету и што га је толико забезекнула. Много га је Бисмарк обеселио ал још више их је развијело; доста их њему за здравље Бога мољаху ал још више их о глави му радијаху.

Физички и интелектуални живот индивидује и народа наликјуе на двоструке љестве, уз које се с једне стране улази, и досегнувши врхунац, с другом страном силази. Кад се кулминациона тачка постигне, на више се не може а паниже се мора. Тако је и са Бисмарком; смртан човек тешко да може на истом пољу шта више урадити, него што је он удјелао. Он је показао, да је рођен за велика дјела: државе обарати и нове стварати, то је занат варзинског јунака, који са ситницама нема посла; пањкава за Арнимима Ледоховским, Стошима и загризања других политичких и парламентарних патуљака, то је њему лајдја и дјетињарија.

И ко ће рећи, да се овај великан баш зато неуклања са политичке арене, да своје противнике наскоро изненади и запали каквом новом дивеском појавом. На дневном је реду ето управ велико и свијетско питање; ко ће знати, нијели се у Бисмарку пробудила самосвијест и самопоуздање, да је он баш рођен да га ријешити, и није ли се у Варзин склонно, да га штудира.

Многи држе, а и дотични одпустни декрет вели, да га је на одпуст принуђило поремећено и у великој радњи нестрошено здравље. Могуће и то, јер и ако га зову «гвоздени канцлер», то опет немора стојати, да је гвоздена здравља: ко је здрав може бити и болестан. Но и ако се о његову побољвању често говорило, то се је баш овога пута заборавило, да се за његову болест јави и једна ријеч прво него се је чуло о његову одуству. Та околност, па Бизмарково родољубље и карактер, по чем он неби никако могао оставити своје ненакнајиво мјесто и напуштити дело својих руку да му га ово најкритичније вријеме на подсмјех душмана обори прво него га је својом саздајтељском руком довршио и доконао, и прво него је покушао да даљим лијечењем отклони опасност своје болештине; — принуђа нас, да узроке његову кораку у свачем прије тражимо него у његовој тобожњој болести.

Има доста других прилика, које ће све скупа или макар нека од њих бити правијем разлогом Бисмаркову одуству, или правије, допусту на годину дана. Већ ова околност, што је, осим свакога обичаја, прецизован термин издрављењу и повратку Бизмаркову, довољна је, да пробуди сумњу о томе.

Ето је на тапету источно питање, кога ријешење тако дубоко засијеца у судбину цијелота старог свијета: свијетски рат само што није букнуо, и да генијални политичар, славохлепни и успјесима опојени Бисмарк, из Варзинског закључка гледа, како тај посао (бављају други, од њега гори, све и да неби посљедике овога дјела одлучно утјецале на организам, коме је он живот удахнуо, на његову отачбину. Ето се већ јавља, да ће Бисмарк на лијечење у Инглешку; морало би се добро пазити, да од таквога лијечења кога незаболи. Не треба ли можда Бисмарк за своје планове збора и договора с киме, да си сам сигурније потражи помоћника за изведење њихово. И она Бисмаркова непромјенљива тврдња, «да га се источно питање толико неће», изгледа одвећ сумњива и тенденциозна: «Мисли, што говориш, не говориш, што мислиш», — вели пословица. — Разумије се, да Бисмаркове основе имају бити радикалне и водити истакнутој његовој циљеви, које он још није сасвијем постигао: та ни уједињење њерманског народа није још обавио; а без овога није му могуће ни консолидовање новог државног организма. Ако ће стабло расти и успјевати, морају се сви приперци, што из жила избијају, одстранити те сва храна у главно стабло упутити. Док непорекот приперке и изданке, бадава ти крошњу (круну) обрезивати, јер изданци ти одвлаче храну из жила, и стабло ти окржљави. Бисмарк је ту скоро изјавио, да му стабло, које је засадио, по жељи неусијева; нема сумње, да си он свијестан и запријека томе. Његова је прва брига, да их одстрани; док му год то неопје за руком, увјек ће поболијевати.

Има многојех, који Бисмарково узмицање доводе у везу са његовом најновијом расиром са поморским министром Стошом. Ради нас, ово нијесу требале њерманске званичне новине и дементивги; јер да би цар Вилем, одћерао од себе Бисмарка, који га је царском круном зацарио и царство му створио, — као што је сам више пута признао, — да би зашто него ради Стоша, за кога ван њерманске досад нико и незнаша; то неке држе немисленим лаховјерци. Мислимо, да Вилем нешто зрелије суди него Абдул Хамид, који прогони министра, који га је дигао на царски престо.

Осим овјех верзија има једна још најзначајнија околност, која се такође држи разлогом одуству Бисмаркову; и ово је баш она, коју је обичнијем комбинацијама тешко разложити. Говори се наиме, да међу царем Вилемом и његовим канцларом постоје велике диференције у погледу пријатељства са Русијом. Осим што владаоци овјех двију царевина вежу најближе родбинске везе, спаја их и пријатељство, основано на указанијем ријетким доброчинствима и многим једничкијем циљевима. «Теби имам захвалити, сву моју срећу и све моје успјехе», телеграфао је цар Вилем двапут цару

Александру, при крунењу у Верзаљу и при триумфалном уласку у Берлин. Ово основано признање забиљежила је историја, и како би то у њој стојало, кад би после тога тражио сајузника проти своје нећаку — добротвору, и то без свакога повода и разлога. Ђерманија може постојати и развијати се само уз Русију, иначе је нема. Аустрија, као ђерманска сајузница, невриједи са својим Славенима у рату против Русије нимало. Италија са Инглешком, да би ју спасле од Русије и Француске, неће нико вјеровати. Дакле за Ђерманију је пријатељство Русије животнo питање, све да је консолидована споља и изнутра. Да ово све генијални Бисмарк неби разумио и разумијевао, него да би радио против вољи свога монарха и против животном интересу своје отачбине, — невриједно, као ни то да је ради таквијех диференција одступно.

Бисмарк ће дакле на свом допусту сновати мреже, а кад буде готов, оздравиће и онда га ето на канцелство, а онда нек се пазн, куд ће мрежа пасти.

Политичке новости.

Из Лондона јављају, да је у парламенту прочитан протокол са односијем списима. Сходно Горчаковљевој окружности од 31. Јануара и денеши Дербја, приопћеној лорду Лоттсу 13. Марта, бијаше предло Шувалов основу протокола са изјавом, да Русија неможе своју којску на-траг повући, прво него постигне очевидна успјеха погледом на стање хришћана у Турској; и да Русија држи, да је усвојење записника најнеопходније за ријешење питања и за уздржање мира. Записник констативне споразумљење сила још од почетка и држи се чврсто становишта цариградске конференције, навласти-то гледе уведена реформа у Херцеговини, Босни и Бугарској; изјављује жељу са Црном Гором, да се склопи мир да је затијем одма разоружа, да може озбиљно и искрено радити око изведених реформа. Државе да ће реформе нагледати преко својих дипломатичких агената и представника. Невиздули се реформе, да ће се опет сложити споразумјети о начину, како да се обезбједи положај хришћанског становништва у Турској као и корист општег мира. При подписивању ове изјаве рече Шувалов, да ако се склопи мир са Црном гором, и ако Турска усвоји протокол, те ако се потом покаже спремном разоружати војску и извести реформе, садржане у протоколу, то онда да Порта може послати одасланика у Петроград, да се договори о разоружању. Но ако би се понови-ле грозоте, као што су оне у Бугарској, тад да о разоружању руском нема збора. — И Дербја прочитао је изјаву говорећи, да, ако се случајно неопостигне циљ записника, нарочито разоружање Турске и Русије и мир између њих, тад да се само по себи разумије, да се протокол има сматрати, као да ништа неваља. И Менабреа да је учинио сличну изјаву. —

Овђе нам Дербја некаже, шта ће онда радити, ако протокол небуде ваљао. Замјечатељно је, од шта и како он ваљаност протокола предусловљава. Би рекао, да Дербја неби бољели зуби, кад протокол збиља неби «ваљао».

— Из Кишењева јављају, да је тамо

стигао са иницијација главкоманду-јући, велики кнез Никола. —

У инглешком прорачуну показао се ове године за први пут дефицит од 1,483.000 фунти. Многи се питају, куда су доспјели толики инглешки новци, као да незнаду, да је требало уздржавати турску војску проти Хришћанима. —

— Из Мостара има «Пол. Кор.» о оружању Турске слидећи допис од 26. марта. По заповједи сараскијера одређено је мобилизовање херцеговачке територијалне милице (мустахафиза). Ова са-стоји од 6 баталијуна по 6 сатнијах од 100 људи, од 6 баталијуна редифа трећег разреда, од једне батерије за 6 топовах и од 3 табора заштијах. На предлог Сулејман паше именовани су за заповједнике тих одјелах људи из највишега турскога племства по Херцеговини, и то: Сулејман бег Дашагић, Мехмед бег Башагић, Нази Гауџ бег, два беге Резипашића и два беге Ризванбеговића. Обитељи свих ових беговах имале су од некад велику моћ у земљи, а од почетка устанка чувале си свој углед свим могућим средствима и врло великим жртвама. За ваљане и истините своје заслуге за порту добише недавно више редове од султана. У Ферману, којим добише редове, стоји нарочито: «За вјерност и јуначтво». Заповједник Сулејман паша заповједио је већ, да се територијална војска има држати у припреми на одлазак. Гласа се, да имаду отићи на дужни прелаз и у Невесиње. Заповједати генерал покренуо је све, да последије примирја узмогне избавити посаду у Никшићу и Црногорце протјерати с дужкога прелаза. Мухамеданци вежеле ништа горљивије него да се њихово земљиште ријеша Црногораца. Ако се то догоди, онда обзирној војничкој управи неће бити мучно разпршити усташе по бањанском крају.

Усташа се немогу надати, да би могли добити нове снаге. Грчко-источно пу-чанство ослабило је, пошто је од почетка устанка њакихових 60.000 душах пребјегло у Црну Гору, а много више него 40.000 у Далмацију. Устанак, болести, глад и друге невоље покосише преко 15.006 душах. По Херцеговини, изузев кадилуке у Мостару и у Стоцу, живи само њакихових 40—50.000 душах грчко-источне вјероис-посности и ти су људи врло мирни.

Му. т. ф. паша Беглербег, мутешариф херцеговачки, шаље поуздане Хришћане по оним окружњама, где станују Хришћани, да разгледају одношаје. Који страдају, оним дијели жито и гледа, да свагђе мир. Његову дјеловању помажу много гласови, како је зло бјегунцима по Црној Гори. Чује се, да је у послједије вријеме по Црној Гори платило животом много бјегунаца од глади и од студени. (Турска лаж. Примјетба уредништ.). Чује се даље и то, да остали бјегунци желе вратити се. Ти гласови бодре на мир онај народ, који је код куће остао.

Главни стан сједињенога босанско-херцеговачкога вилајета намјештен је сада у Дубрави, с лијеве стране Неретве, у средини између Мостара, Стоца и Габеле. На том предјелу усредоточена војска има њакихових 20.000 људи. Топништво није јако; нема више од 69 (Ур.) топовах за поље и 3 батерије за горе.

Сулејман паша гледа да војску по Херцеговини на сваки начин помножи. Рачуна се, да ће војска изванредним

четама бити помножена на 30.000 људи. У Мостару, у Благају, на Стоцу и Невесињу пограђења су спремишта за запру. Сулејман није задовољан са свим, што је досада учинио већ захтијева, нека му се понашае више војске, те му је збиља обећано 14 баталијунах из Бугарске.

О посланству Лајарда у Цариград пишу «Аугсб. алт. Цајт.» из Лондона: «Није невјешто изиграна карта, туђи опозицију њеним пристапем, који узевши право заступа само назор, који је до сада обадвама великим странкама био заједнички и који и сада још има њекојих пристапа међу умјереном и најодличнијом фракци-јом либерализма. Особито ће Гледетон бити јако разоружан именовањем Лајарда. Под његовим министарством наиме имао је инглешки посланик у Шпанији наиз-дашњије закриље и онда, кад је овај са Серановом странком државног преврата био ступио у савез, који није ништа био коректан. Та страна Лајардове дје-латности, која се може протумачити о-собним мотивима, била је вриједна најве-ћег укора, била је неваљала. Али Глед-етонство министарство ипак га је увјек штитило, баш као да је одабрани љубимац либералног кабинета. У Цариграду ће Лајард дјеловати уједно као одлучни про-тивник руских основа и као унапредитељ турске реформе. Што «Тајмс» избор вла-дин спомиње само с мало али задрљивим ријечима, то има својих добрих разлога. За рајаснење њезиног тона буди спомену-та сједећа чињеница, на коју је већина ваљда заборавила. Мало прије него је бунуо кримски рат, доказао је г. Лајард у доњој кући с најаснијим доказима у руци, да су руске владине денеше, још прије него су биле овђе службено преда-не, биле прерађене у уводним чланцима «Тајмса» — тако додуже, да су више пута читаве ставке биле скоро дословце садржане у чланку, прије него је руски посланик дао дипломатично приобћење овдашњем спољашњем уреду. «Тајмсу», овдашњем рускоме посланству и лорду Палмерстону, био је тај доказ врло неу-годан. Онај поступак Лајардов имао је кано што се то међу другим догодило и код Чиколма Антеја, ту послједицу, да је кашње био примљен у службу владе, тиме је била ушукана опасна особна противност. Уредништво «Тајмса» тих ствари, како се то појмити даде, није за-боравило».

(Писмо преосв. владике, г. Живковића уредништву «Обзора»). Умољени, и што је наш лист у Хрватској доста распрострањен, саопштавамо ово интересно писмо, тамошњег право-славнаг владике, као прилог за илустра-цију ербождерске ере, која тамо данас цвјетава:

Славном уредништву «Обзора» у Загребу.

Каљање грађанског поштења мојих дијецезана сумњичавањем свакојаким, и об-тужбама најтежим на тајном и јавном путу, прелази од некога времена све границе. Тако и у дописима нашега честитог ли-ста, лане «из Огулина, Дрежника, Рако-вице», одкуда ли; тако и онамад «изпод Велебита» понављају се «по приповиједању чуле од чуле» «по свој горњој крајини» разнешени глас, како «грчко-источњаци на (минулу Божићну) поноћницу сваг на своје ближе село навалити, у цркви са-

купљени католички народ погњавити, а кога изван цркве ухвате, ако се небуде хтио посрбити, корбачити, и на сваки на-чин мучити смјераше», «што би се у Осјеку близо Госпића збиља и догодило било, да се небуде ушло у траг уроти тој».

А како и читам и слушах, па и из њеких званичних списах знам, рекао би, да све то бива из те једине побуде и уз-рока, што је некој врсти од духова, као и томе велебитом дописнику, сувише зазорно, јер с неким особитим «ашпира-цијама» скопчано ерско име, на негрпе на миру, и у липој градекој части никога, ко се назове тим именом, или са «ерске вјере, какве у свијету није нема», или «са ерске народности, какве није на зе-мљи хрватској».

По својој дужности, пошто се ту тужи и обтужује моје свећенство, и вјерни мојој духовној бризи повјерени, био би ја и позван, за свом снагом свога положаја изићи јавно на браник за име и градеко поштење народа моје цркве, што толико трпи једног имена ради.

Па ипак неналазим, осим ових неко-лико ријечи, да ми је таква особита, с особитим из незнам каквих извора побра-ним разлозима, нужа да за то. Неналазим ја те нужде и за то, што су моји вјерни у духу еванђелске науке добро упућени, како им ваља стрпљиво сносити увриједу, што и тако недолазе ни од друге, на јед-ном и истом христове љубови слову са-зидане цркве, као и наша што је, ни од другога, моје цркве племену најближег и на сроднијег, честитог народа, већ од неко-ликих усејаних глава тек.

А није ми те нужде ни воље, ни из разлога, што ћу их одмах навести.

Ерске пародности политичне овђе занета нема, нити би је и сам тражио, и да ми је, што није, политика поље, јербо би то био без грађанског морала посао, и о име домовине наше највећи грех.

Ни особите «ерске вјере» нема за-ната није на свијету, па ни овђе. Дакле ни овђењим грчко-источњакм особитог имена каквог ни по једној, ни по другој.

Има додуже у православљу разли-чних и Јерархија, и цркава, и грчке, и романске, и руске, па и ерске, и тако даље, по различним именима својих народа и народности; и свака така народна и Јерархија и црква, имаде и своју особиту историју у повјестницу Хришћанства.

Ал ако овђе нема ерске цркве, и ако моја дијецеза неспада у ерскую народ-ну Јерархију, основану на темељу највише Леополдове привилегије од 21. аугла 1690 за све грчко-источне вјерне у Угар-ској, Јенопољу, Хорватској итд.: онда дабогне још мање може бити ерскога народа ту, и на мени нужде какве, да га ја заступа противу таквих нападаја из мога црквено-духовног и црквено-прав-ног положаја.

Ако ли је ово ерске патријаршије и јерархије дијецеза, и ако по томе ту и жива народа имаде, по коме је она и добила име и мјесто своје у њој: онда је томе на-роду, и имену његовом на домаћем, црквеном и школко-просветном по-љу у његовом, и без сваке моје помоћи довољне заштите и у његовој матерној рани и језику, и у највишим царским и краљевским рескриптим и уредима од 10. ауг. 1868. и 14. маја 1875, по којима е «ерски народно-црквени сабор заступ-ство вјерних у стварима цркве, школе, и

ПОДЛИСТАК.

СТРАДАЊЕ

ТРИЈУХ ХЕРЦЕГОВАЦА

У ЗАТОЧЕЊУ.

Написао

Стево В. Врчевић.

(Продужење).

III.

У здвојењу на врх погнбелди, Већ ми силе тјелесне се ниште, Већ и мисли престашене траже Не живота, — смрти уточиште.

Прољеће се врати, све зеленило, радост и надежде; али ни једне надежде ни једног одемјеха за невољнике, који мир изгубише. Дође и лето са сун-чаном славом својом, са припеком својом али ниједног благог зрака, да обаје њи-хове мисли, да им срце огрије. Ноћ би-јаше мрачна; по небу се кадицад укази-ваше која звијезда, коју одма покријева-ху густи вјетром потиснути облаци. Ноћ-ну тишину узнемираваху кадицад једино гране вјетром уздрмане и лајање приве-заник паса по оближњим становима. У тамници сваг умукнуо, само она три несрећника немало се превијају те усну-ти не могу. Сврад и тјесноћа додијала, будућност им се црним бојама приказује, глас им се у грлу осушио, проговорити немогу а дубока тмина неда им да се

виђети могу, те с тога страшије им се мисли по глави врте. Свануло је. Тамни-ци на врата неко долази; ова се разтво-рише, те се сједокоси старац указа, који завика: «Амоте прии калуђери, и ти ђа-уреки оца,» Мутесариф-паша вас зове да вам селам и бакшиш³⁾ изручи». По-диглоше се невољници, једва на ногама стоје, изађоше а пред тамницом их чека-ху крвожедне заштије⁴⁾, те међу њима кроз чаршију у пашин стан, отидоше. Тамо паша сједи на дивану прекрштеним ногама, срце црну кафу без шећера а пуши из аргиле. Чувши да су дошли, ладнокрвно еркнувши једном из филана кафе, завика слугама, да их предањ до-веду. Брзе слуге брзо послушаше и доведоше их. До земље му се клањају, а руком прси, уста на чело тичаху⁵⁾ и прекрштеним рурама на прсима мирно очекиваху, као невина јатгад пред вуком, када ће паша при својој надутости своја охолх жвала растворити и какву им пресуду дати: «Е ви море, ђаури, рече паша, «наш честити падиша⁶⁾» нетрпи, да му Влах⁷⁾ резил⁸⁾ његове лале⁹⁾, које емере телале¹⁰⁾ а ви их кабулти¹¹⁾ нећете. Шанта¹²⁾ доста има, да сте ви непокорни нашем девлету¹³⁾ а да покор-ну рају буните. Вајај, билај, талај¹⁴⁾ то јок кабулти немогу. Анаисао сам¹⁵⁾ све што ви радисте на штету мирне раје те сам од честитог нашег Султана Ферман¹⁶⁾ добио, да вам из хајтора живот оп-ростим, но да вас у сургун¹⁷⁾ пошљем Данас ћете одма кренути пут Стамбола,

ће ће вам се мјесто нашег сургунлука одредити. — «Аман, ефендум¹⁸⁾» завапише несретници, нијесмо криви, Бог нека нам свједоком буде, ми смо..... Али прии паша неда ђауру, да себе даље оправдава, но их од себе оћера, те туж-ни међу заштијама опет се у кућу своју у црну тамницу повратише, с већом још тугом но прије, с горим још мислима по глави. Немучи их толико савјест, јер им је ова чиста, нити ова грозна осуда, јер јој се покорити морају, колико мисао да своју земљу, своје пријатеље, родбину сво-ју на вијеки остављају. Промисљавају тужни, да ће тамо и кости своје оставити, те да ће у име милости од турског суда молити, да им смрт зада у Мостару, са-мо да неотиду у заточене. Али од тур-ског свирјепог ерца немогу ни ово задо-вољство имати, по им је већ одзвонило да на пут крену без загрљаја и опроштаја својих милих па и без слатке изреке при-растанку: «е Богом браћо!» без задњег погледа на миле своје и с мишљу, да већ никада неће виђети своју омилјену, не-сретну доминицу. Путем цјешке иду, сва-ки уз свога чувара, који на своје по-мамном коњу јаше и кадицада на невољ-ника ободе коња и по коју подебелу погруд излазе.

IV.

Ох хује несреће, то је вик, јаох тужан. Од свуда тун смеће, болезљив и тужан, Немиран дан и ноћ Не уфав вик помоћ.

Сабо Бобали Мишетић.

Иде напријед она рпа људи, дивљих коњаника и јадних мученика пут Метко-вића, још газе Херцеговачку земљу. Та-ман мимо једног гробља пролазе. Ах как-ве су се мисли заточницима по глави врзле на тај поглед! Колико гробова! Колико су жалости и зулума¹⁹⁾ турци починили њиховим оцима, мајкама, ћеди, мужевима, женама! Колико домова без шлемена и мушке главе од турског по-раза остаде! Колико ту родитеља лежи без дораслих синова, колико ћеде без слатка мајчина пољубца! Љубав домовине пожртвовање за своју обитељ и многе друге дивне крјепности, које дадоше име оним погнбим мученицима, који остави-ше дичну успомену својим потомцима, у оним мрачним гробовима мирно почивају, што ти мило душу увеличава и блажи ти турбно чувство жалости, које ти буди оно плачно поље. Многима овакав поглед бодрн у животу, узвишене мисли и напаве, многима при смрти даје најбољу утјеху, али нашим узашеницима још већу тугу узрокује и у тешко их очајање нагови Та како неће?... Промисљавају, да у оним хладним гробовима, леже људи, који су извршили своју најсветију и најчовјечнију дужност, и према домовини и према зад-рузи, да су они у животу и срце и душу имали, те када се образа дируло, једну и другу употребили на корист ближњега свога па на свршетку њихова их земља покрила. А они?... Све им се то замјекла-ло. Иду да у мукама гину код необична на-рода, у незнаној и удаљеној земљи. Чу-

на то односећих се заклада за цио оцјег епископско митрополије и «србски народни фондови» потребама цркве и школе «србске» на томе пољу отворени, сигурно зато, што је народ, који је ту жив, и вриједан, да је жив, јер и сам знаде, да је жив. Ако дакле то стоји, и моја свака крепчија заштита излишна је, и сва напрезања споменутих дописника залудна су и смјешна онда.

Исто тако није ми нужде ни на тако жестоко нападнуто грађанско поштење мојих дијецезана на више подизати глас свој, а најмање за њихово, како ја знам, управ братско расположење наспрам своје браће од западне католичке цркве. Јер то поштење њихово, — знаде га вас свијет, — није се ни досада ни пред судом појестинице, ни пред највишим престолом најмилостивијег цара и краља нашег, као поштење његових «љубезних, вјерних,» ни пред најсветијим наше домовине жртвеником окало, и постигло никада.

А поред познатих сасвим празних резултата свију у овоме погледу лане изведених и политичких истрага, и судских разправа, и поред вазда празних опазака много будијег државно-редарственог ока, него што га ти дописници имају, па и о расположењу православних наспрам католика, каквога су рода и племена. Знају православни врло добро, да су католици најближа и рођена браћа њихова, с којима их је без сваке кривице народа, у црквеном животу њиховом раздвојило грешно људско властољубље само, па да би била и од бога грехота и срамота од данашњег времена, кад би они, и сада још, против христовог евангелија, повлађивали из таква властољубља произтеклим раздору, и из повлађивања тога и у животу грађанском носили и данас зло срце један на другог. А наспрам православних знају и осећају католици исто то: па зато, докле досеже моје око, и живу обоји скупа сватђо, као браћа и једне домовине синови. Тко то руши, тај несуджи ни богу, ни својој цркви, ни својој народности, и још мање владару своме, што хоће мира у кући својој.

Па зато и не знам само, коме служе такви дуси, таквом нећу још рећи тенденциозном, ал свакако врло нерасудном и грешном радњом; из личне мржње на законом и у краљевини Угарској припознато, и самом земаљском сабору хрватском врло ваљано име једно тек, изнесе изазивним и најтежим уврједама најближу и најођенију браћу своју на тако злочест глас, који и по свему овому, што је овђе узгред речено, неима никаква стварна повода и темеља.

Ал то знам, и увјерен сам, да таква радња најмање може користити, ал с тим већма бити од штете домовини нашој: те да су тога ради и позвани у првоме реду, за времена преконати јој путе њене, јавни органи наши, којима је јавна корист домовине права збиља и задаћа заувано света у таквој збиљи њиховој.

И несумњајућ ни најмање да ће и славно уредништво честитог листа овога подјелити са мном на једнако то увјерење моје, па и према томе с подобним дописима и у будуће извољети и поступати онако како заслужују, молим примити израз мога особитог поштовања.

У Пашком, 16. марта 1877.

Теофан Живковић,
горио карловачки владика.

ју, као да им неко из гробова говори: «Многи плачу, ајте, вршите свету дужност тјешите, окрјепљујте и помозите оне, те страдају. «Али им се тај глас и проти воље угуши, јер то они не могу урадити. — Иду напријед, од муке на све то већу муку, од жалости на жалост прелазе, приправни за глад, жеђу и голотињу и страдање, којему нема већ лијека. Иду напријед и по чуду живи али изнемогли до Цариграда допиру. Мисле тужни да ће им конач нешто човјечији бити него у Мостару, овђе у срцу турске царевине, овђе одклен се по Јевропи глас распростире, да су влади непознати зулуми и неправде тужној раји учињене, овђе ће у неколико проsvјета своју благодат сипље и плодом рађа; али се преварише бацају их у тамницу међу најгоре разбојнике, међу лупеже, међу опачитеље, и подобне људске кривошће. Ах јадна рао! Није појединац на тебе устао, да ти кри пије, да ти живот узме, него цијело мухамедово поријекло, које никако нетрпни онога који се неклања, те би хтјели да те под капом небеском нема а с њиме се завјерио, гроза те хвата и споменути га, данашњи Мостарски Митрополит Прокопије, газећи негу стају својих предшеника. Али неклони духом, трпи нечувене муке, јер ће једном већ морати и теби сунце слободе гранути; Несретници мјесеца дана пробоше у овом злосретном друштву, а којом муком и којом боли, сваки може ласно без тумача себи представити. Одавде их опремише у мјесто

ИСТОЧНО ПИТАЊЕ У ИНГЛЕШКОЈ ДОЊОЈ КУЋИ.

У инглешкој доњој кући, која је 15. Марта држала по подне сједницу било је стављено опет више интерпелација гледе источног питања. Бурке, државни подтајник спољних послова, изјавио је, одговарајући на питање Јенкина, да спољном уреду нијесу стигла никаква извјешћа, која би оправдавала наводе манчестерског гвардијана о даљим изгредима у Босни и Херцегвини. Британски консули међутим да су добили нове напутке, да се извјесте о изгредима против хришћанском народу, за које дочују, и да их пријаве спољашњем уреду. На једно питање Жемса одговорио је надаље Бурке, да извјешћа о изгредима у Битолији, које је првоићно «Тајме» 15. пр. мјесеца под насловом «Турска анархија», нијесу потврђена приопћењима, која је добио спољашњи уред. Према извјешћима консула у Бугарској земља да се налази у уздијом положају и истом ономадне да су почињени изгреди у сусјеству Једрена. У Бугарску и Пловдиво да је одржављен консул Блунт с напутцима, да колико је могуће тачно и брзо извјестити о свим догађајима, за које дозна. Спеси о положају хришћанских покрајина Турске да ће се предложити скоро иза ускреса.

Одговарајући на једно питање Самелсона приоћио је Бурке у погледу опћега стања у Босни, да је консул Холмс 1. Фебр. извјестио, да усташких чета има по цијелој земљи, али он да није ништа чуо о каквим бездјелима. На сјеверу Босне да се догађа велико исељавање на аустријско земљиште, а међу бјегунцима да влада неизрецива биједи. Што се тиче одношаја Крете, то је главни гувернер острва пред три неђеље позвао вијеће, да изабере у отомански парламент једног Хришћанина и једног Мусломана. Вијеће устрчавало се задовољити позиву, јер је држало да се чини неправда хришћанском народу, које броји до 200,000 душа, кад се од њега тражи да буде заступано само по једном заступнику као и Мусломани, којих има само 70,000. Оно се устрчавало и зато, што се конституција од 1867. год. неможе надокнадити новим аранжманима.

Маркиз Хартигтон ставио је за тим питање садањег стања источних договора, које је био навјестио Џон Брајт. Мини-стар сир Стафор Норткот рече: «Ја жалим, што немогу много рећи. Како зна кућа, од неколико времена водили су се и воде се још договори гледе по-ступка, који би се имао следити у погледу ствари на истоку. Ја сам споменуо ономадне, да је руска влада предложила потписане протокола и да се о точном текету тога протокола води расправа. Текст није савршено установљен, о њему се још увијек размисља; али у садањем часу је главно питање, које се претреса, оно, под којим ујштима се има потписати протокол. Ја се надам, да ћемо ми, кад се кућа опет састане, моћи дати повољније приопћење».

Риланд свратио је позорност куће на мњења, која је изрекао сир Хенри Елијот у погледу поступка порте са хришћанским становницима турских покрајина, на даље на изјаву владе, да она кани Елијота натраг послати као посланика у Цариград. Након врло опширне и прилично непријатељске критике антеценденција

свог заточења, ништа мање него у чувену цустару Захару, у Мураук. Тамо их гроб чека, тамо им је свака патња приправна те да с далека о својој милој домовини промишљавају, а ће им никада никакав глас о њој доћи неће, нити може. Но до Мураука још их тешко страдање чека, те да и ово описати можемо, попатримо те невинне душе, те жртве турског сви-рјеног суда.

V.

У толико бродница весела
Језди живо преко сипњег мора
И управи пут Африке плави
И доједри до жала преварних
Дуну вјетар са сјеверних страна
Једра дере а котарке крши
Све узљуља море на валове.

П. А. Казали.

Стиснула се лађа с краја, у којој наши невољни Херцеговци у тешкој муци леже, те Цариград оставља. Дохаћа Бијело море, пролази кроз дарданелско ждријело, плози по егејском мору, улази у средиземно море. При крећању вријеме бијаше красно, море мирно, но се поквари, када се нађоше на средиземном мору Стаде ту вихор мотати а море се мутити валови се попут гора пењати а небо се мрачити. Невјешту бијаше ово неизбјежи-

и држања Елијотова, опасно је Риланд, да би повратак Елијота у Цариград, био несрећа за земљу. Он је умолно владу, да даде кући повољно увјеравање, да се такав корак неће извести. Били Кокране карактеризирао је навале против тако старом и некушаном дипломату, какав је сир Х. Елијот, као вапијућу неправду. Форетер мислио је, да свак, ко позна Х. Елијота, њега штудије, али његов повратак у Цариград да је неумјестан, јер се он неслаже с мњењима, која гледе источнога питања гоје обе странке куће и земља. Да је сир Елијот потпуно зомјоно опће расположење гледе турских бездјела у Бугарској, то би он много прије био послао извјешћа о том предмету. У септембарској депеши, којом је Елијот пропратио извјешће мр. Баринга, он да је учинио становите пријетбе, из којих се види, да би по његовом начелу Инглешка ради својих властитих интереса имала у свем подупирати Туреку. Само те примјетбе да би имале одлучити, има ли он или нема и даље остати послаником у Цариграду. Влада да настоји уздржати Јевропски мир, али највећа погубељ, кја нетоме пријети, да настаје из турске рђаве управе. Зар да Инглешка пошаље натраг у Цариград човјека, који изјављује, да се има уздржати моћ, која је крива неваљаној управи? Турске званичне новине да су рекле, да је сир Х. Елијот порти за немира у Бугарској чинио важне услуге, а знајући оно, што је он радио и писао, његов повратак да би само подупирао агитације против доброј влади. Он (Форетер) да је добио једно писмо од једнога становника из Цариграда, у ком се вели, да се положај земље није поправио и да су на дневном реду уморства и изгреди. Ако британска влада ставља као увјет потпису протокола, да се руска војска разоружа, онда да ће бити она одговорна за добру владу Турске. Он закљиче владу, да још једном уважи своју одлуку, да се сир Х. Елијот пошаље опет у Цариград. Бурке просвједовао је против инсинуација, да влада непоказује никаквих симпатија према страдајућим Бугарима, или да није ништа учинила, да препријечи бездјела. Он позива опозицију, да, а да се земља неумјеша у рат, предложи коју другу политику, него ли ону, коју је влада присвојила. Поступак Риландов означује неправедним према кући, влади, према сир Х. Елијоту, јер недаје никакве згоде за одлучну изјаву мњења о мрским и оцрнујућим нападајима на некушаног служитеља државе. Он жарко брани држање сира Х. Елијота као британскога посланика у Цариграду. Он да је напутке владе вјерно вршио, а ако плава књига што садржаје, што га извргава укору, онда да је влада приправна потпуно носити дио укора, који на њу одаида.

Гледетон допушта да је сир Х. Елијот савршен дипломат и џентлеман у потпуном значењу ријечи, али да се ради о питању, да ли се њему крај његовог политичког мњења сигурно може повјерити заступање британских интереса. Како он мисли, да је за то са свим неспособан. Гледетон опомиње напоследку владу, да ће тај предмет, ако се сир Елијот поврати у Цариград, опозиција учинити озбиљним нападајем против владе.

Министар Стафорд Норткот жали, што је та навала, која би морала бити наперена против владе, заузела облик на-

ва погубељ пред очима. Наши заточници који дотле море ни виђели нијесу, при једном се крају збили и чекају када ће их неврјено море својим горостасним валовима прогушати, дочим их морска болест немилу мучи. Одкуда су кренули из Мостара од зла на горе ишли, те предвиђали своју несрећу, своју смрт. Трпе јадни јер им помоћи није; дубоко уздишу, али им уздицаји недопиру до никога; плачу грозно, али им плач угуши силна прикривава лађе, која се ужасно преврља, те их нико нечује. При тој неодржљивој муци чују напакон да сидро спустише и да лађа стаде. Лађа бијаше већ пред градом Трипољем. Чекају јадни када ће их из овог гроба извући и на ваздух привести; чекају тужни када ће им највјештено бити већ једном мјесто њиховог заточења. Напокон неколико оружаника к њима у лађу уђоше и обичним суровим начином заповједају им, да их слиједе. Ко да их непослуша? — устају и једва корачају. Није их било већ познати тако их жалост, туга и пут убио. Но треба да иду. Али камо? Зар у боље мјесто не су га до сада имали? Зар да је код Турака милости наћи? Зар да ће се чије срце ганути на она мртва ходаћа тјелеса? Ах свијете! Овако се невиност, правда и доброта цијени? Овака ли се строгост излијева на главу онијех, који те кане из тмине на свјетлост изнијети? — Ено воде их по трећи пут у мрачну, сврадну тамницу. Вапају и молби њиховој краја нема, да им ноће страдање ублаже; али

падања против заступнику владе, који није радио у своме индивидуалном својству, већ као способан и вијеран службеник владе под најтежим околностима. Он увјерава кућу, да се у источној кризи прави интереси човјечности и прави интереси Инглешке нијесу (!!) сразили. Влада да признаје потребу, да врши свој уплив код порте, и она да намјерава предузети такве побољшице у својој дипломатској и консуларној служби у Турској, да се буду могла дочити тачнија извјешћа о одношајима у турским покрајинама. Али то да није могуће, да се управа једне земље побољша присилним срствима. По том буде овај предмет напуштен и након ријешења неких основа кућа се одгоди до 24. Марта.

ДОПИСИ.

Из КНИНСКЕ КРАЈИНЕ, 25. Марта — Случајно ми дође у руке 34. број «Приморца», који узимљући за повод чланак «Срби на далматинском сабору» у уводном чланку разјарио се те коси и чуна Српство са политичког поља Хрватске, као да су Срби бујад а он јуначина Хрват — косац.

Најприје морамо констатовати, да је «Приморца» у овој ствари много пристра-није поступао него и сам «Обзор», који је ипак за поштено нашао, да саопшти и с малом примјетбом наспроти ако ништа друго а оно макар реп од поменутог чланка. Хоћели и могу ли обзорови читаоци схватити сву природу тога чланка по том репу, то нек је њему препуштено. Но како ће приморчеви читаоци да спознаду тога створа, без да им покаже, ма било и сами реп, тога незнамо. Доиста ће они по природословском опису «Приморца» држати, да је то некакви страховита авет, која је зинула, да прождере Хрвате. Ловац, ако ће добити таглију за устријељено какво звијере, мора његову кожу предати власти. Но приморца ни тога не учини, него, као и онај, што не се је учинио, да је «видио турскога коња стопа», оде да се похвали својијем читаоцима како је устријељено прождрљиву аждају, што се зове «Срби на далматинском сабору», и тражи признање и награду без да и длаку од звјерета покаже, као «корпус деликти.» Да није заслужио ни пребјене паре, за таглију, рећи ће му сваки непристран судија.

Да се је «Приморца» упуштио у научну и објективну полемику, као што изискује истина и поштење, био би, а ма макар једно слово тога чланка цитирао; но будућ тога учинио није показао је и ђетету, да није праведно мислио и искрено судио, и да је овај чланак узео, само за излику, као повод, да излије србду на Србство и да још више разјари пламен велико-хрватског србждерства.

Прије свега би рекао, да «Приморцу» није право, што тај чланак саопштава баш «Глас Црногорца». То провирује из оне, иначе сувишне, ознаке: «На Цетинах излазећи Глас Црногорца . . .» као да цетинско гласило неби имало права, да помаже културнијем тежњама своје браће. Обично Хрватска гласила стављају усклике, кад у «Гласу Црногорца» нађу који вапијући глас ванцрногорске браће. По њихову начелу, то је одма нелојално

све то недопире до ушјају угњетача слободе и просвјете. Та они подвостручавају насиље, свирјепост. У новој тамници чамити морају. Од сада већ почимље право њихово страдање. Нечују више милосрдни глас језика свога, негледају већ никога свога. Одаље од домовине миле, од које их дијели пространа морска пучина. Пиште јадни до неба се чују, туже несретници да ти у срце продира. Али су међу гладним вуковима, којих тужни глас невинне жагњаци већма мами и под-жаже, да их прије раздере. Три мјесеца и десет дана морају ту липсавати, ма и животом платили, док се турској аждаји несвиди да их у још горе патње оћера. Сваку и тај немили дан и пред тамницом стоје деве приправне да она три сужња на својим леђима приме и да их преко пустих предјела и преко врлетног пијеска одведу у Мураук, у срце највеће цустаре, у Захару. Ино им неможе бити вршити морају свирјепе заповједи; потоњи пут погледаше на сиње море, које просвјешћене крајеве и њихову отачбину лиже, те из дубока срца рекав: «с Богом, свијете!» принесе сз на деве и као овца на заклање, или као они, који на стратиште иду, поинкнутом главом, уздрманим срцем, кренуше на мучни пут.

(Свршиће се).

пачање у ствари туђе куће. О каквој дукности црногорског гласила, да буде уочиштем и потпором културних тежња своје прекограничне браће, неће ништа да знаду: то су одма држави опасне аспирације, које треба као такве истинити, да неречем денунцирати. Такви листови ваљда би највољели, да и нема никаквих елеганата за уточиште и одбрану српског елемента, који је сад предметом великохрватске прождрљивости; дакако да би на овај начин безбједније шићарили и косили. Да још више: «Глас Црногорца» имао би, као гласило Црне горе да подупије српскојерску независност Хрвата, јер по њиховој теорији Црногорци су «најбољи Хрвати».

Затијем вели «Приморац» да «непознати писац тога чланка пледира за организирању неслогу у крајевима Далмацији.» Да богме, великохрватству данас је све неслога, што од Срба неће да плује на своје име и племе, којим се вазада поносило, као соко висином, што на реку, и кога се културним напорима и витежким делима данас клања сав праведни и изображени свијет. И овђе се објашњава, зашто «Приморац» ненаводи за подеријењу својих мисли ни једнога читата на теме кју критикује, јер кад би био то учинио, неби могао публике мистифицирати, пошто у чланку од слова до слова стоји: «Они (српски посланици) морају ступити у договор са већином (хрватском) и изјавити готовост, да ће заједнички са том већином дјеловати, чим се на чисто буде са питањем о питању српском и о одношајима између српског и хрватског живља. . . . Главна мисао, која има руководити српске заступнике при договарању са Хрватима мора бити та, да Хрвати признају да је српско народности на Приморју» . . . и да српски заступници неунесе у своје захтијеве ништа, што би било неправдопрема другима. . . .» — Јел могуће, да оваки програм може «организовати неслогу?» — вјерујемо, јер «Приморац» и његови Хрвати неће «заједничког дјеловања» (а Срби, јер неће да «признају да је српско у Троједници, и јер Хрвати по том у своје захтијеве немогу «неунесити, што би било неправедно према другима», т. ј. Србима. Ето, то је та неслога, коју нијесу «организовали» Срби, него политика, као што је и Приморац проповиједи; то је то «сјеме раздора», које нијесу «унијели» Срби, него неприродне и неправедне тежње Србодерлука, коме је српски одпор а овај програм само приредни посљедак.

«Приморцу» ништа није жалије него што далматински Срби неидентифицираше свога новог програма са личности Љубишином; ма само да га у програму шћедоме, да би и једном ријечју споменути ето онда оружја никад бољег. — «Шути недостојни», било би тад довољно воскликнути. Камо бољег и јединијег оружја, само да је било «Приморцу» укловити у руке. Но то незабуњује њега, он сам подмеће овај програм г. Љубиши говорећи: «Изопћен из народне стране навјестије је Љубиша борбу проти њој под новим српским геслом. . . . Неће бити дакле лажно(?), ако се рекне, да г. Љубиша, без посла зачина опет нове сплетке.» Мој «Приморче» кад се ми проти овоме твоме извртању оградимо и кад ти кажемо, да Љубиша нити је отац ни кум овоме програму, онда мораш пизнати, да је «лажно», што си «рекну».

По том чуду се «Приморац», који бијес гони православне људе, да се без потребе без разлога, и без повода стављају у опреку са католичким суграђанима.» Није тако мој «Приморче», знамо ми да се ти искрено нечудити, јер ти је познат боље него нама бијес, који гони, не «православне» но српске људе то је овај бијес, од кога је побјеснило данас у Хрватској мало и велико, што хрватско име носи, и што у том блесилу невиди да ево српскоме суграђанину гази и плује што му је најсветије, оно зашто се бије већ пет сто година и што је као аманет «чувао» своје племенско име. Има додуше у историји примјера, да је физично и културно јача народ другоме наметнуо своје име, но то је требало вијекова да је из тија и непримјетно дјеловала физична и културна надмоћ; али да је једно надуто племе манифестима, брошурама, пунџиком погрда повијења и увиједа касирало историјско име племену надмоћнијем од себе, које у свом историјском имену налази највећу дику и понос као што икоји други народ, — тога још није није било. Случаја е тако и природнијем околностима, непознаје историја. Шта све Срби подносе под тегобом ове неправде, јер ни историјским законима неосноване тежње, овога право а бијеса хрватскога, није овђе мјесто лабрајати тек требало би пратити Србину на свијем стазама његова живота и заимања;

па да се виде ране, које се туда већ 2—3 године наносе српском најсветијем чувству и поносу.

Да «Срби хоће тргати јединство јединствене (троједне) краљевине», то је безобразна, ничим и никада неоснована денунцијација, која се истиче само зато, да се у помоћ домаћим савезници, да појача и поткријепи редове, који праведна траженика немогу да поштеним оружјем савладају.

Како пак «Приморац» разумијева Српство у Троједници каква ли му мјеста даје на «политичком пољу Хрватске» нека се види из ове његове присподобе: «Каква би то била лудост, кад би се Мађар протестанске вјере градио у угарском сабору другачијим народним Мађаром него је Мађар католичке вјере?» — Ово је савршена теорија пророка Старчевића о «православнијим Хрватима», коју су после мађарскохрватског сајуза усвојили сви Хрвати, па ето и Приморац. Срби, зато што су Хрвати случајно усвојили њихов језик, неразликују се по ничем од ових, они су исто што и Хрвати, дакле они су Хрвати. Лијепа логика! А неби ли Срби имали веће право да реку: Хрвати су усвојили српски језик, они сви с њиме пишу, а уче га говорити (Дођи у Загреб па види колико то учење мукје стоји!) и будућ српски језик означаје српску народност: то су Хрвати исто, што и Срби, т. ј. они су Срби. Та Павлиновић и онако вели: Свеједно је Хрват а Србин; дакле кад се може рећи Србину, да је Хрват, то се мора и Хрвату калати, да је Србин. То је макар логика.

Да, Хрват и Србин су браћа, дјеца једнога оца, Петар и Павла; али Петар је Петар а Павла Павле; нити им је могуће имена замијенивати. Желиш ли их јединим именом назвати, то их мораш именовати по њихову оцу, који се је звао Словен, дакле тај Петар и Павла су Славени.

Они су хиљаде година један крај другог живјели, ту се научили разлијем обичајима и навикама, разио се развијали и разан живот живовали а у главном и разиу вјеру вјеровали. Сваком је мила успомена на његове ђедове и прађедове, сваки се поноси њиховим делима и витештвима, те им усомене чува и брани као аманет, који храна и предаје у разним пјесмама и причама. Помјешали их судбина у једну кућу у једну задругу, коју подједнако «хране и одла бране», то би била највећа и најсмијешнија глупост, кад би један другоме наметали своја лична имена, кад имаду већ заједничко по роду и пореклу, име словенско. Србин шути и брани име свога брата Хрвата, а овај невријеђај Србину имена, које је сваком поштеном човјеку светиња.

Хрвати долазе у овјем племенским распарама у страшина протрелова и инконзеквенције. Они постављају ту тезу: Хрватка је држава, које у тој држави, он је њезин држављанин, он је Хрват. Но поставка је лажна, јер Хрватка није држава него тек провинција једне државе, која се зове Аустро-Угарска, и по том њихову суђењу морали би се звати Аустро-Угри. А све и да је Хрватка самостална држава, неби били сви њезини држављани Хрвати, јер, као што сав свијет знаде, у Хрватској живе и другијех племена и народности. Ни Хрвати ни Срби нијесу нације, него само племена једне велике нације, нити они могу сами за се стварити националне него само племенске државе. Но Хрвати хоће да играју улогу нације; они хоће да су оно, што је све Славенство и идентификују га са Хрватством, те од ту долазе у заблуду, да намећу другим упоређенијем и од себе јачијем племенима своје име као национално. Наврски, да је то неприродно, да је апсурдум. Но и у оваким приликама нијесу Хрвати конзеквентни: Каквијем одушевљењем, и пр. пишу они о Хрватима у Мађарској и о «Моравским» Хрватима; дочим би се ови Хрвати по њиховој теорији имали звати Мађари и Моравци. По здравом разуму, по науци и по штат етици имали би се та ускоци звати, Хрвати из Мађарске, Хрвати из Моравске. Што ваља за ове, исто вриједи за Србе из Хрватске, а тако их сматра и називље сав изображени свијет наука, штатистика, све да им и није освештана сигурност имена и племена толиким правима и преимвствима, која су стекли баш за Хрватску.

Ако се Србину недирије у ова права и преимвства, ако му се поштује слобода имена и племена, онда би донста била највећа «глупост», кад би се на хрватском политичком пољу стварала посебни српски партаје онда би је право било, «неосмишљено чупати и жећи као губу на «народном тијелу», ако ћемо рећи већ по хрватски кад о Србима говоре. Али, ако се Србину у Хрватској буде овако безобзирно, овако, не више само безобзирно него управ безобразно нападало

на оно, што је сваком човјеку, сваком племену и народу аманет, највећа светиња ако му се буде игнорovalo, да неречемо плувало оно, чим се он поноси, можда више него ико други на свијету; онда је јасно и природно, да се на политичком пољу Хрватске сама од себе ствара партаја, какву хоће програм, изложен у чланку «Црногорца»; онда је више него сигурно, да ће српски народ у Троједници, који у осталом у бројном погледу иза Хрвата много нестоји, дочим их у родољубивом надилази, сложити се као један човјек, да оружјем закона и државног устава стане на одбрану свога права и своје светиње. Замјерити му нико неће, јер је безобзирно и немилостипно нападут и изазван.

Хрвати, ако им је мило своје племе увећати, то нека печине на трошак Српству, јер ће бити узалудан посао, а још штетнији плод. Ту непомажу штокакве октројке, брошуре Старчевића, Павлиновића и т. д. Они имају одкуп повећавати свој живаљ, без да се српскога и такну. Најпрво нека почму у срцу; нека однијемче загребачке Хрвате и одталијанчују далматинске и ријечке Италијанце. Ту ето доста шићара, без да се свога брата и додирну. Ако наскоро заузму Босну и тамошње Мухамеданце растурче, те их похрвате, биће Србима само мило.

Србин, је био, остаје Србин онаки као што је свагда био, вићеран и витешки син домовине, у којој се је родио; неку му буде с тијем дража и милија, што су му је оци и ђедови крвљу натомили, да у њој слободно живи и њиховим се именом поноси, славећи га јуначкијем пресмама и попијевкама. Турчин је гасио сву Јевропу; гасио је и Србину оно, што му данас гази и брат — Хрват, но није му затрти могао његова имена и племена. Одољело се Турчину, није могуће, да се неће одољети Хрвату.

МОСТАР, 22. Марта. Ви тамо онеком миру сањате, (варају вас. Пр. Ур.) а овамо се у велико спрема за рат. Нема дана да преко Митровице недође што од убојнијех спрема. Готово су све цамије напуњене којекаквијем војничкијем стварима. У прошлом мом писму заборавио сам јавити, како се истражују куће за нове војнике. Колико је при овоме учињено неправде јадној нашој сиротињи, која живи под ћирију у туђијем, највише турскијем кућама то неможете вјеровати. Велике турске куће остају готово празне, а они трпају у једну кућу по толико сиромашнијех фамилија, нарочито наваљују на оне фамилије, којих по који члан има тамо с вама, а таковијех није мало. Да се оде тужити — нема коме. У пређашњем мом пи-му казао сам, како се војска налази у оном положају, као што је јавио дописник са Буска, са малијем промјенама. Сад чујемо, како се јавно говори по чаршији, да ће војска из Дубрава кренути и то у Невесиње, Гацко, Љубиње и Требиње. О стању ове вјеске, које, истина, има доста, могу казати само ово, да у самоме Мостару има преко 3000 болесника; још мало, па ће цео Мостар претворити се у једну велику болницу. По овоме ви сад судите о осталоме. Ово ново кретање војске из Дубрава означаје велику промјену у политици. Види се, да је марширање аустријске војске у Мостар за сад одгођено до друге боље прилике, која ће им мучно напријед испати. Страшило турско Црна Гора, би рекао, да је опет окренула леђа Муји, који неће да преда царство но на сабљу, јер га је на сабљи и добио. У осталом наши мјестни Мусломани неби баш тако ласно одбили руку мира пружену од стране Црне Горе. Пошто су наши Мусломани разумјели, да се немири ласно са Црном Гором, чисто су пометени, нити знаду, што ће, ни како ће. Ђе год се састане неколико њих у кафани нема другог разговора, до о мустафеиз. Тако онамадне у Беклијиним хану овако се разговарало — поводом мустафеизе. Густе облаци дима од множине чибука неда нам разгледати лица, која се ту налазаху. Неко глумо мучање доказиваше, да се ту правовијерни нијесу иступили ради фејлере, но сваки од њих имао је неку црну мисао у глави, која им недаваше мирани у сну. Само се могаће чути јасно прискривање црне грке кафе из чибука. Наједанпут један од њих отвори уста и поче овако зборити: «Ово, ефендум, бенум, већ види се куд иде! Нама није фајде за Османлије све изгубити. Мало им је, што смо ми досле давали и аскера, и башибозука, а и све друго што су само од нас искали! Него сад хоће да нас ни једног нема, те су измислили овакву мустафеизију и оће да нас све дигну у војску од 15 па до 60 година, како неби ни један човјек остао код куће, те како би лакше Власи поклали оно наше дице, што има код наших кућа. Него, валахи, би-лахи, боље нам је и неживи, него та-

ко трпити! Дајте браћо, да ми сви не-демо у ту мустафеизу; ако баш неможе бити другачије, а онда дај да најприје учинимо покољ од Власа, пак онда нек нас воде, куд оће! Другачије не никако!» При-мјетите, да је ово говорио Ибрахим-ефендија, Дервиш Налбанте син, писар у општини. У опште су Турци страшно озло-ђени многијем.

Али, у колико су мјестни Турци малаксали и изгубили сваку наду, да ће се ово једном помирити, у толике нам Цинцар владика упире се, колико је само у стању, да свијем срестзима потпомаже и подупије труло здање турске царевине. За туциљ, као што сам вам већ једном приликом о томе јавио, он је изабрао цркву нашу. Мјесто молитве, мјесто проповједи јеванђељске преобратио је он у телалницу, у којој диже цијену владином папирном новцу и бакру. На ту тему он је изговорио цијелу бесједу и препоручи-вао нам је у истој, да свако уредно испла-ти, што ко има дужан од данка и од бе-делата (одкуп од солдачине). Томе ли нас учили, свети оче наш?! То ли ти је твој задатак, као пастира стада Христовог?! А пошто би душу твоју положио за овце своје, као што ти јеванђеље налаже, и из-говорно ту бесједу у којој би нам доказао, да и ти и ми сви треба свијем да жер-твујемо и да се придружимо браћи нашој, која се крве за крст часни и слободу златну?! Не, прешније је за те положити душу за ђавола, али ми нећемо за тобом у томе! Далеко ти лијепа кућа! Заиста нећеш нам дуго поповати!

ЦЕТИЊЕ, 2. Априла. — Његова Свјетлост, Књаз и Господар, благоизвољео је наградити Стилмана, дописника «Тајмса» и чувенога пријатеља балканских Хришћана, «Даниловим орденом» III. степена о врату, за заслуге које је стекао у нерестаном заузимању и журналистичном подупирању особито српскога народа у његовој светој борби за ослобођење.

К Њ И Ж Е В Н О С Т .

„СРПСКА ЗОРА“

ИЛУСТРОВАН ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Изашла је из штампе III. свеска «СРПСКЕ ЗОРЕ» са овјем садржајем:

I. Слог: «Црна Царица». Приповјет-ка «Сахер-Мозоха. Прево С. Петровић (Свршетак). — «Причања Вука Дојчевића» од Ст. М. Љубише. — «Неварај се» (Г. Ј. Сајдл) од Змај Јована Јовановића. — «Ратни сонет» (IV. V.) од Мите Живко-вића. — «Ромео и Јулија на селу». При-повјетка Готфр. Келера (Продужење). — «Писма Лук. Мушицког Вуку Стеф. Кара-џићу». (I. Писмо). — «Из живота нариш-ког. Како се у Паризу преноћива», од Е. Екштајна. — «Иван С. Тургењев». Био-графија. — «Велики кнез Николај Нико-лајевић, главни заповједник јужне руске војске». — «Из Русије». «Мајданек у Србији». — «Из Бугарске».

Листак: Из друштва: Допис из Панчева.

Прегледне биљешке: Некролог. — Књижевност. — Новинарство. — Све-чаност. — Ријешене задаћа. — Коњички скок. — Ребус. — Дописка.

II. Слике: Иван С. Тургењев. — Велики кнез Николај Николајевић. — Иса-кова црква у Петрограду. — Зимица па-лата у Петрограду. — Из Бугарске, Ница Ф. Каница. — Турчин на стражи. — Мајданек у Србији. Цртао Ф. Каниц.

Претплата на «СРПСКУ ЗОРУ» од нове године 1877. је ова:

На читаву годину 6 ф. или 72 гроша.

« пола године 3 ф. « 36 «

« четврт « 1 ф. 50 н. « 18 «

Претплату и све друго за «СРПСКУ ЗОРУ» ваља слати на адресу:

„Wien, VII. burggasse 24“.

НАЈНОВИЈЕ.

Пошто завршисмо лист, стиже нам вијест, да су се наши посланици данас кре-нули из Цариграда, напустив-ши безкорисна преговарања са словитом портмом. Што за тим следује, нетреба тек наномињати: „Ако нећеш ми-лом, а ти ћеш силом Мујо“!

У државној штампарији.